

รูปแบบหลักสูตรเพื่อปวงชนขององค์กรประชาสังคมสำหรับ นักเรียนชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงใหม่

A Model of Curriculum for All of Civic Organization for Ethnic Students in Chiang Mai Province

ผู้วิจัย ชรินทร์ มั่งคั่ง^{1*}

Charin Mangkhang^{1*}
Charinm@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบหลักสูตรและการจัดหลักสูตรเพื่อปวงชนของศูนย์การเรียนรู้สำหรับนักเรียนชาติพันธุ์กลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูลมีจำนวน 23 คน ประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้มีความรู้และประสบการณ์จำนวน 13 คน ได้มาจากการใช้วิธีสืบสาวเชื่อมโยงบุคคล และกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียในการจัดการศึกษาเด็กชาติพันธุ์ จำนวน 10 คน ได้มาจากความสนใจ ยินดีเปิดเผยตัวตนและข้อมูลพบว่า 1) รูปแบบหลักสูตรเพื่อปวงชนสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์เป็นหลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคมโดยมุ่งเน้นการพัฒนาจิตสำนึกพลโลก การรู้เชิงลึกในสิทธิการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และทักษะภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสาร ซึ่งหลักสูตรที่ใช้ในศูนย์การเรียนรู้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 2) การจัดหลักสูตรเพื่อปวงชนของศูนย์การเรียนรู้สำหรับนักเรียนชาติพันธุ์นั้นเกิดขึ้นมาจากพลังองค์กรประชาสังคมที่ทำงานแบบมีส่วนร่วมกับภาคท้องถิ่น โดยเข้ามาสนับสนุนและให้การช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างเสมอภาค การจัดการศึกษาขององค์กรประชาสังคมได้ส่งเสริมให้นักเรียนชาติพันธุ์ได้ตระหนักและเชื่อว่าการศึกษานำไปสู่ชีวิตที่ดีกว่าอย่างไรก็ตามรัฐไทยจำเป็นต้องทบทวนนโยบายทางการศึกษาเพื่อสร้างโอกาสแก่เด็กไร้รัฐที่อาศัยในสังคมไทยอย่างเท่าเทียมและเป็นความรับผิดชอบของรัฐตามสิทธิมนุษยชนในการส่งเสริมความเป็นพลโลกที่พึงประสงค์

คำสำคัญ: หลักสูตรเพื่อปวงชน, องค์กรประชาสังคม, นักเรียนชาติพันธุ์

¹ รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาสังคมศึกษา ศูนย์พัฒนามาตรฐานและนโยบายการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Abstract

This study aims to study the model of curriculum and curriculum providing for all in a learning center for ethnic students. The target group was 23 participants composed of 2 groups, first group was 13 people with knowledge and experience selected by snowball technique and second group was 10 stakeholders according to educational management for ethnic students selected from volunteering and will to disclosure in identity and information. The findings of this research: 1) Model of curriculum for all for ethnic students was life and society curriculum based on the development of global consciousness, literacy the right in resource management and environmental rights, information technology skills and foreign language skills for communication. The curriculum in a learning center were flexible and responsive to 21st century learning skills development. 2) Curriculum providing for all in a learning center for ethnic students were created by civil organizations empowerment participatory with the local sector to supporting quality of education equally. The educational management of civil organizations has encouraged ethnic students to have an awareness and believe that education leads to better lives. However, the Thai state needs revise education policy to provide equal opportunities for stateless children living in Thai society and it was the responsibility of state for the human rights to enhance the desired global citizenship.

Keywords: Curriculum for all, Civic Organization, Ethnic Students

บทนำ

“การศึกษาเพื่อปวงชน” ได้เริ่มขึ้นจากการประชุมระดับโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชนและปฏิญญาจอมเทียนใน ค.ศ. 1990 ที่ประเทศไทย ผู้นำของรัฐไทยทุกยุคสมัยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ มุ่งให้สิทธิและขยายในการเข้าถึงการศึกษาระดับประถมศึกษาและการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยเน้นการสร้างโอกาสทางการศึกษา กระจายโอกาสทางการศึกษาในสังคมไทยที่คำนึงถึงการสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่ประชากรทุกกลุ่ม ซึ่งรวมถึงผู้ยากไร้ ผู้พิการผู้บกพร่องทางกายและการเรียนรู้ รวมทั้งชนกลุ่มน้อยเพื่อสร้างความเจริญงอกงามของประชาชนและสังคมที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นธรรมชาติและเทคโนโลยีและสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนจะต้องได้รับตามหลักสิทธิมนุษยชน และตามหลักสิทธิมนุษยชนนั้นต้องไม่มีข้อกำหนดอันเป็นการเลือกปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นในเรื่องเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา เพศเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการเสริมสร้างพัฒนาการทางกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา และคุณธรรมตามความสามารถของบุคคลทุกวัยตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2540; ราชบัณฑิตยสถาน, 2551; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2556) ซึ่งรัฐบาลไทยได้

มีมติคณะรัฐมนตรีไว้แล้วเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2548 เพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่สนองตอบต่อนโยบายที่เอื้อให้มีการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของกลุ่มคนชาติพันธุ์ที่ไร้สัญชาติไทยให้ทุกคนสามารถเข้าเรียนได้ทุกระดับและทุกประเภทการศึกษา โดยรัฐภาคีทั้งหลายรวมถึงประเทศไทยจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามพันธกรณี นั้นย่อมาหมายความว่าบุคคลทุกคนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยจะต้องได้รับการปฏิบัติตามสิทธิซึ่งสิทธิทางการศึกษานั้นจำเป็นต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารจัดการการศึกษา โดยเพิ่มบทบาทของผู้ที่อยู่ภายนอกกระบวนการศึกษา ได้จัดการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการตามวัยโดยเน้นผู้ด้อยโอกาส ยากไร้ ผู้ที่อยู่ในสภาวะลำบากและชนต่างวัฒนธรรมให้ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเสมอภาคเพื่อสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2559) ปัญหาของคนไร้สัญชาติส่วนใหญ่คือการไม่มีสถานะบุคคลตามกฎหมายของประเทศใดเลย และ/หรือยังไม่มีสถานะบุคคลที่ชอบด้วยกฎหมายไทยอีกด้วย กรณีของบุคคลชาติพันธุ์ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยไม่มีเอกสารรับรองความเป็นบุคคลตามกฎหมาย จึงไม่มีเอกสารพิสูจน์ตนที่ออกโดยรัฐใดในโลกหรือโดยองค์การระหว่างประเทศใดเลย พวกเขาตกเป็นคนที่ไร้รัฐ (Stateless

Persons) มิใช่เป็นเพียงคนไร้สัญชาติ (Nationalityless Persons) ไม่มีรัฐใดในสังคมโลกให้ความสำคัญในสถานะของคนของรัฐเจ้าของสัญชาติ คนไร้รัฐและคนไร้สัญชาติจึงขาดสิทธิในการรับรองความเป็นบุคคลตามกฎหมายที่มีสิทธิจะได้รับการจดทะเบียนการเกิดและสิทธิที่จะมีชื่อในทะเบียนราษฎร 2) สิทธิในการก่อตั้งครอบครัวตามกฎหมาย 3) สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล 4) สิทธิในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานและ 5) สิทธิในการประกอบอาชีพ (ชลิตชีช้าง และคณะ, 2551) ในขณะที่ปัจจุบันแม้กฎหมายจะรองรับสิทธิทางการศึกษาของนักเรียนชาติพันธุ์แต่ในทางปฏิบัติพบว่ายังมีนักเรียนชาติพันธุ์ที่ไม่สามารถเข้าถึง “สิทธิทางการศึกษา” ได้ การเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาจึงควรเป็นวาระแห่งชาติที่ทุกภาคส่วนต้องให้ความสำคัญในสถานการณ์ที่ต้องพัฒนาศักยภาพของพลเมืองเพื่อแข่งขันเชิงสร้างสรรค์กันได้ในกระแสโลกซึ่งการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงใหม่ได้มีองค์กรประชาสังคมที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ โดยเป็นการจัดการศึกษาแบบให้เปล่า มีรถรับส่งนักเรียนที่อยู่ห่างไกล ในขณะเดียวกันนักเรียนมีความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย ไม่แปลกแยก การเรียนส่วนใหญ่ใช้ภาษาพม่า ภาษาไทใหญ่ มีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ตอบสนองสังคมเชิงพื้นที่ ซึ่งองค์กรประชาสังคมจึงเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายนอกกระบวนการศึกษาได้เห็นคุณค่าศักดิ์ศรีของมนุษย์และความเท่าเทียมกันเพื่อคลี่คลายปัญหาที่ซับซ้อน สะสมมานานจนลงลึกเป็นรากฐานปัญหาที่เปราะบาง เช่น ปัญหาการกีดกันทางวัฒนธรรมและการเหยียดหยามทางชาติพันธุ์ อันเนื่องมาจากการนำความรู้สาธารณะผ่านหลักสูตร แบบเรียนและสื่อสารมวลชนที่เป็นเพลง ภาพยนตร์และรายการโทรทัศน์ ในประเทศไทยนั้นมีเด็กด้อยโอกาสมากกว่า 5 ล้านคนประกอบด้วยเด็กที่ไร้สัญชาติจำนวน 3 แสนคนซึ่ง 3 ใน 4 ของเยาวชนยังขาดสิทธิและโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา เพียงเพราะเขายากจน พิกัด ถูกทอดทิ้ง ได้รับผลกระทบจากเชื้อเอชไอวีนอกจากนี้ยังมีความแตกต่างและความไม่เท่าเทียมในด้านสิทธิและโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพระหว่างเด็กที่อยู่ในพื้นที่เมืองและชนบท ซึ่งในชนบทได้รับการศึกษาเฉลี่ยเพียง คนละไม่ถึง 7 ปี ขณะที่เด็กที่อยู่ในกรุงเทพและปริมณฑลได้รับการศึกษาเฉลี่ย มากกว่า 10 ปี มีเด็กเพียงร้อยละ 52 ที่มีโอกาสเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมทั้งโรงเรียนประถมศึกษา

ขนาดเล็กในชนบทกว่า 15,000 อยู่ในขั้นวิกฤตทำให้มีเด็กมากกว่า 8.8 ล้านคนกำลังได้รับผลกระทบจากการศึกษาที่ไม่มีคุณภาพและเป็นเด็กที่ต้องการพัฒนาศักยภาพ (นงเยาว์ เนาวรัตน์ และคณะ, 2555)

รูปแบบหลักสูตรเพื่อปวงชนจึงเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา” ที่เป็นเป้าประสงค์ที่จะช่วยให้เด็กทุกกลุ่มได้เข้าถึงองค์ความรู้และสามารถใช้มวลประสบการณ์ในการดำรงชีวิตและมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในด้านร่างกาย สังคม ปัญญา และจิตใจ (Good, 1973; Oliva, 2012; อารัง บัวศรี, 2542; ชรินทร์ มั่งคั่ง, 2559) เนื่องจากสาระในหลักสูตรเป็นองค์ความรู้สาธารณะที่มุ่งเน้นความเป็นพลโลก เป้าหมายการจัดหลักสูตรจึงเป็นการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน โดยต้องการให้การศึกษาสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์จะต้องปราศจากอคติในกระบวนการสร้าง “ความเป็นพลโลก” จำเป็นต้องให้ความละเอียดอ่อนกับสื่อที่ปรากฏในแบบเรียนการวัดและประเมินผลที่ตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมของผู้เรียน การออกแบบหลักสูตรที่ยืดหยุ่นเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนจะนำไปสู่แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ (ราชบัณฑิตยสภา, 2558) ซึ่งการปรับเปลี่ยนหลักสูตรที่เติมเต็มคุณค่าความเป็นมนุษย์นั้นจะนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาที่สร้างสรรค์ ส่งเสริมความเข้าใจที่ดีต่อกัน ทั้งในระดับสังคม ทั้งระดับกลุ่ม ระดับชาติพันธุ์ ตลอดจนปัจเจกชน (Dewey & Dewey cited in Schiro, 2008) เนื่องจากสังคมโลกในปัจจุบัน เป็นสภาวะที่มนุษย์ด้วยกันพยายามช่วงชิงพื้นที่สู่ฐานะความเป็นมนุษย์ที่มีสิทธิเท่าเทียมกัน ทั้งโอกาส การพัฒนาศักยภาพและการกำหนดวิถีชีวิตตนเอง ดังนั้น กำแพงกันคือหลักสูตรการศึกษาที่กีดกัน กีดกันวัฒนธรรมเชิงนโยบายที่มีอคติต่อชนกลุ่มน้อย กลุ่มอื่นหรือชนกลุ่มชายขอบ พลังการคิดที่ไร้การตอบสนองวิธีปฏิบัติต่อกันที่ล้าหลัง และเป็นชนวนเหตุไปสู่ความขัดแย้งที่ความรุนแรงนอกจากนั้น ด้านหนึ่งของโลกกำลังแข่งขันกันพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ และความมั่นคงของสังคมเพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ของพลโลกซึ่งก็จะส่งผลถึงความมั่นคงของสังคมโลกอย่างยั่งยืน

การเคลื่อนไหวขององค์การยูเนสโกได้กำหนดกลยุทธ์ให้ภาคประชาสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมในกลยุทธ์พัฒนาการศึกษาสู่คนทั้งมวลด้วยการสร้างพันธมิตรทางการศึกษาแห่งชาติให้เข้มแข็งเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนา

คุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (UNESCO, 2015) การจัดการศึกษาต้องร่วมมือกับชุมชนในฐานะเจ้าของมวลประสบการณ์ ในการจัดหลักสูตรจึงจำเป็นต้องให้ชุมชนเป็นผู้สร้างและผู้ใช้หลักสูตร การใช้หลักสูตรที่รัฐเป็นผู้สร้างจึงอาจไม่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน ซึ่งมีมิติในการมองเพื่อให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองเข้มแข็งจึงขาดการเชื่อมโยงเกี่ยวกับสิทธิในการจัดการทรัพยากรชุมชนผ่านระบบโรงเรียน (Schooling) ซึ่งการศึกษาคือเป้าหมายสำคัญในการสร้างพลเมืองเข้มแข็งที่ต้องสร้างความร่วมมือกับภาคประชาสังคมในการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สามารถพึ่งตนเองได้ แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรประชาสังคมเพื่อสังคมเข้มแข็งนั้นปรากฏในงานของอนุชาติพวงสำลี และวิบูลย์ วิสารทสกุล (2540) ที่ได้จากการสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการทางด้านประชาสังคมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อชุมชนพึ่งตนเองดังในงานของ อธิรุทธ บุญมี (2540) ที่นำเสนอเรื่อง “สังคมเข้มแข็ง” โดยให้ความสำคัญกับความเข้มแข็งของพลังที่สาม หรือพลังของสังคม ซึ่งความเข้มแข็งจะเกิดขึ้นได้ ก็ด้วยความร่วมมือกันของ นักธุรกิจ นักวิชาชีพ นักศึกษา ปัญญาชน ชาวบ้าน ในการผลักดันสังคมรวมทั้งนักปฏิรูปสังคม ได้แก่ ประเวศ วะสี (2536), ชูชัย ศุภวงศ์ (2539), เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2540) และเสรี พงศ์พิศ (2531) ซึ่งแนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อชุมชนเข้มแข็งนั้นเป้าหมายสำคัญคือการสร้างดุลยภาพของทั้งสามฝ่ายจึงจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนการทำให้องค์กรประชาสังคมเข้มแข็งขึ้นก็ด้วยการสร้างให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้เกิดขึ้นอย่างมากมายหลากหลายปัจจัย โดยผ่านยุทธศาสตร์ความร่วมมือ “พหุภาคี” เข้ามาถักทอวิถีคิดบนความสัมพันธ์แนวราบ หรือบนพื้นฐานอำนาจที่เท่าเทียมกัน และไปเชื่อมโยงกับโครงสร้างแนวดิ่งหรือโครงสร้างของรัฐ อันจะทำให้เกิดพลังทวีคูณยิ่งขึ้น นั่นคือการอาศัยฐานคิด “พลังชุมชนเข้มแข็ง” ซึ่งเน้นจิตสำนึกสาธารณะ เอื้ออาทร แบ่งปัน ความรู้ ติดต่อสื่อสาร เรียนรู้ร่วมกัน ก่อเกิดเป็น “องค์กรประชาสังคม” ในความหมายที่ครอบคลุมกลุ่มคนทั้งมวลที่หลากหลายในระดับที่กว้างออกไป ด้วยเหตุผลนี้จึงต้องมีการแสวงหารูปแบบหลักสูตรและการจัดหลักสูตรเพื่อปวงชนขององค์กรประชาสังคมที่สามารถตอบสนองต่อการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ให้กับนักเรียนชาติพันธุ์ได้มีสิทธิเข้าถึงการศึกษาอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันและมีคุณภาพที่ค้ำประกันศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพื่อนำเสนอรูปแบบหลักสูตรและการจัด

หลักสูตรที่เป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษาในสภาพพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์นั้นจะต้องอาศัยการระดมความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อจัดหลักสูตรสำหรับนักเรียนด้วยโอกาสด้วยการสร้างเครือข่ายองค์กรในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการที่หลากหลาย มีการจัดการบริหารด้านทรัพยากรทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทั้งมวลของสังคมโลกเป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบหลักสูตรที่เหมาะสมในศูนย์การเรียนรู้ขององค์กรประชาสังคมสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ที่มีสถานะเป็นบุคคลไร้รัฐในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาการจัดการหลักสูตรเพื่อปวงชนในศูนย์การเรียนรู้ขององค์กรประชาสังคมสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ที่มีสถานะเป็นบุคคลไร้รัฐในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาปรากฏการณ์ (Phenomenological Research) ที่ดำเนินการตามหลักอุปนัยในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับพลวัตของปรากฏการณ์อย่างเป็นองค์รวม โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธีเพื่อการตีความให้ได้ความหมายที่สมบูรณ์ครอบคลุมตามจุดประสงค์การวิจัย ประกอบด้วย ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์เรียนการสอนในศูนย์การเรียนรู้ การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนเกี่ยวกับสิทธิและโอกาสทางการศึกษาโดยมุ่งเน้นเกี่ยวกับรูปแบบหลักสูตรและการจัดหลักสูตรในศูนย์การเรียนรู้ รวมทั้งการคืนผลการศึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับเครือข่ายองค์กรประชาสังคมเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ขอบเขตพื้นที่ที่ศึกษา

การเลือกพื้นที่ในการศึกษาได้อาศัยข้อมูลจากศึกษางานวิจัย เอกสาร บทความที่เกี่ยวข้องประกอบการตัดสินใจ เนื่องจากพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่มีนักเรียนชาติพันธุ์โดยเป็นทายาทแรงงานข้ามชาติซึ่งอยู่ในวัยเรียนที่มีอายุไม่เกิน 15 ปีมากที่สุดซึ่งข้อมูลที่จดทะเบียนมีจำนวนมากกว่า 9 หมื่นคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 9.1 ของจำนวนผู้มาจดทะเบียนทั้งหมด ในจำนวนเด็กที่มาจดทะเบียนนี้ ร้อยละ 60 เป็นเด็ก

หญิง (บุบผา อนันต์สุชาติกุล, 2554) รวมทั้งพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่มีองค์กรประชาสังคมที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กชาติพันธุ์จำนวนมากถึง 23 องค์กร ในส่วนขอบเขตของนักเรียนชาติพันธุ์ในงานวิจัยนี้คือ กลุ่มเด็กในวัยเรียนไร้สัญชาติที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนและบอกอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนได้ ประกอบด้วย นักเรียนชาติพันธุ์ม้ง เมี่ยน กระเหรี่ยง อาข่า ลีซู ลาหู่ ไทใหญ่ ไทลื้อ ขมุ ลัวะ จีน ยูนนาน ดารอั้ง คะฉิ่น ซึ่งเป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาระดับประถมศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้วิจัยได้มีการลงศึกษาภาคสนามในศูนย์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และองค์กรประชาสังคมที่ยินดีให้ข้อมูลเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบหลักสูตรและการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ ประกอบด้วย 2 องค์กร คือ สตูดิโอช้าง (XANG studio) และเครือข่ายปฏิบัติการสตรีไทใหญ่ (SWAN) (นงเยาว์ เนาวรัตน์ และคณะ, 2555)

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูลในการวิจัยมีจำนวน 23 คน ประกอบด้วย 2 กลุ่มคือ กลุ่มแรกเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ที่มีสถานะเป็นบุคคลไร้รัฐ โดยกลุ่มผู้มีความรู้และประสบการณ์ได้มาจากการใช้วิธีสืบสาวเชื่อมโยงบุคคล (Snowball) ได้แก่ ผู้บริหารระดับเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ 1 คน ผู้บริหารสถานศึกษา 2 คน เจ้าหน้าที่ศูนย์การเรียนรู้ 2 คน นักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา 3 คน ครูผู้สอน 5 คน และกลุ่มที่สอง เป็นผู้มีส่วนได้เสียในการจัดการศึกษาได้มาจากการลงพื้นที่เพื่อสร้างความไว้วางใจเชื่อมั่นในความปลอดภัย โดยสอบถามความสมัครใจ ยินดีเปิดเผยตัวตนและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา มีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา ได้แก่ ปกครองนักเรียนจำนวน 5 คน และนักเรียนชาติพันธุ์จำนวน 5 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ข้อมูลเชิงนโยบายการศึกษา ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร บทความ งานวิจัย การประชุมสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิทางการศึกษาของนักเรียนชาติพันธุ์ที่มีสถานะเป็นบุคคลไร้รัฐในประเด็นที่เกี่ยวข้องกฎหมายที่มีผลกระทบต่อนิติของผู้เรียนด้อยโอกาส ข้อดีและข้อจำกัดของนโยบายทางการศึกษา ปัญหาและอุปสรรค

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบหลักสูตรและการจัดการศึกษา เพื่อให้มีช่องทางในการเข้าถึงสิทธิทางการศึกษาของเด็กชาติพันธุ์ในระบบการศึกษาไทย โดยมีการรวบรวมข้อมูลดังนี้

3.1.1 การศึกษาเอกสารเชิงนโยบาย โดยทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการวิจัย บทความทางวิชาการ และผลงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความเป็นมา สถานการณ์และปัญหานักเรียนชาติพันธุ์ และนักเรียนชาติพันธุ์ในครอบครัวแรงงานไร้สัญชาติ โดยเน้นที่แง่มุมสิทธิทางการศึกษาในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย เพื่อให้ได้บริบทและนโยบายการศึกษาในฐานะการสืบทอดความเป็นพลเมืองดีของรัฐ โดยมุ่งเน้นการสังเคราะห์เอกสารในประเด็นสิทธิทางการศึกษา และความเสมอภาคทางการศึกษาในเกี่ยวกับรูปแบบหลักสูตรและการจัดหลักสูตรสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ที่มีสถานะเป็นบุคคลไร้สัญชาติเพื่อนำมาใช้ในการกำหนดประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบหลักสูตรที่เหมาะสมและการจัดหลักสูตรในศูนย์การเรียนรู้ขององค์กรประชาสังคมในจังหวัดเชียงใหม่

3.1.2 การศึกษาข้อมูลองค์กรประชาสังคมจากฐานข้อมูลในเว็บไซต์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่จัดการเรียนการสอนโดยองค์กรประชาสังคมที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และทำงานเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานักเรียนชาติพันธุ์ที่มีสถานะที่เป็นบุคคลไร้สัญชาติมีอยู่เพื่อตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษา โดยองค์กรเหล่านี้ทำงานในพื้นที่ภาวะเสี่ยงและไม่ยินยอมในการเปิดเผยพื้นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ โดยมีศูนย์ที่อนุญาตให้เข้าไปสังเกตการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนได้มีเพียง 2 องค์กรที่ยินดีเปิดเผยข้อมูลการจัดการศึกษากับชุมชนวิชาการมีที่ตั้งชัดเจนคือ สตูดิโอช้าง (XANG studio) และเครือข่ายปฏิบัติการสตรีไทใหญ่ (SWAN) ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลขององค์กรประชาสังคมและลงพื้นที่ภาคสนามในการเข้าไปมีส่วนร่วมในศูนย์การเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขององค์กรประชาสังคมในการนำเสนอข้อมูลต่อสาธารณะแล้วนำผลการศึกษาข้อมูลมาออกแบบข้อประเด็นคำถามร่วมกับองค์กรภาคประชาสังคมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนชาติพันธุ์มากที่สุด

3.1.3 การจัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ เรื่อง สิทธิและโอกาสทางการศึกษาของนักเรียนชาติพันธุ์ ประกอบด้วย ผู้แทนองค์กรที่ยินดีเปิดเผยตัวตนกับชุมชน

วิชาการในพื้นที่เชียงใหม่ที่ผ่านมาระดับหนึ่ง คือ สตูดิโอข้าง (XANG studio) และเครือข่ายปฏิบัติการสตรีไทใหญ่ (SWAN) ซึ่งทั้ง 2 องค์กรได้นำเสนอประวัติการก่อตั้งพันธกิจกลุ่มเป้าหมาย และรูปแบบหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษา และแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ในรูปแบบหลักสูตรที่หลากหลายให้นักเรียน เพื่อนำข้อมูลมาสังเคราะห์ในการกำหนดประเด็นเพื่อศึกษารูปแบบและการจัดหลักสูตรเพื่อปวงชนในศูนย์การเรียน

3.2 ข้อมูลเชิงพื้นที่ปฏิบัติการ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้มีความรู้และประสบการณ์และกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียในการจัดการศึกษา รวมถึงข้อมูลการสนทนากลุ่ม การลงพื้นที่สังเกตในศูนย์การเรียน และการจัดเวทีประชาคมเพื่อคืนผลงานวิจัยให้กับพื้นที่การวิจัยและเครือข่ายที่จัดการศึกษาสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ โดยมีแนวทางดังนี้

3.2.1 การสัมภาษณ์

1) การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารระดับเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ผู้บริหารสถานศึกษาเจ้าหน้าที่ศูนย์การเรียน นักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา ครูผู้สอนนักเรียนชาติพันธุ์โดยมีประเด็นคำถามที่สำคัญในแบบสัมภาษณ์ เช่น รูปแบบหลักสูตรที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลโลกให้กับนักเรียนชาติพันธุ์ที่มีสถานะเป็นบุคคลไร้รัฐ ปัญหาข้อกฎหมายที่พบในการจัดหลักสูตรสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ แนวทางในการสนับสนุนหรือส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิทางการศึกษาสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์

2) การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียกับการจัดการศึกษา ได้แก่ ปกครองและนักเรียนชาติพันธุ์ ประเด็นสำคัญในแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วยบริบททางสังคมในครอบครัววิถีชีวิตในการเรียน นโยบายของรัฐที่กระทบต่อการศึกษารูปแบบหลักสูตรที่ส่งเสริมความเป็นพลโลกเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ปัญหาและอุปสรรคในการเรียนของนักเรียนที่มีสถานะไร้รัฐ รวมถึงความต้องการในการสนับสนุนและส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าถึงสิทธิและโอกาสทางการศึกษาอย่างเสมอภาคในฐานะความเป็นมนุษย์และความเป็นพลโลก

3) การสนทนากลุ่มกับผู้แทนกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ศูนย์การเรียน นักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหารระดับเขตพื้นที่การศึกษาผู้บริหารสถาน

ศึกษาครูผู้สอนนักเรียนชาติพันธุ์ และผู้ปกครองเพื่อตรวจสอบข้อมูลเพื่อโต้แย้งหรือยืนยันและมีการเพิ่มเติมข้อมูลให้สมบูรณ์จากการสัมภาษณ์ในบางประเด็นที่เกี่ยวกับรูปแบบของหลักสูตรและการจัดหลักสูตรที่เหมาะสมในการส่งเสริมความเป็นพลโลกสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ที่มีสถานะเป็นเด็กไร้รัฐ ปัญหาและอุปสรรคของศูนย์การเรียนในการจัดการศึกษาโดยองค์กรประชาสังคม

4) การสังเกตในศูนย์การเรียนรู้อันที่มีการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนขององค์กรภาคประชาสังคม โดยผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมและบันทึกข้อมูลภาคสนามที่เกิดขึ้นภายในศูนย์การเรียนและการวิจัยครั้งนี้มีผู้ช่วยวิจัยที่เป็นคนในพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนและสื่อสารเพื่อการรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตและมีส่วนร่วมในรูปแบบหลักสูตรของศูนย์การเรียน การจัดหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ ความพร้อมและบรรยากาศที่เป็นอุปสรรคและสภาพห้องเรียนในศูนย์การเรียนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนชาติพันธุ์

5) การจัดเวทีประชาคมเพื่อคืนผลการวิจัยให้กับพื้นที่ โดยการเสนอข้อค้นพบให้กับองค์กรประชาสังคมและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบายและระดับพื้นที่ปฏิบัติการในจังหวัดเชียงใหม่ การถอดบทเรียนและข้อมูลจากผลการวิจัยเพื่อแสดงความพร้อมในการร่วมมือและสร้างเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและนำไปสู่การแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม โดยข้อมูลที่ได้จากพื้นที่ปฏิบัติการมีความสำคัญที่จะก่อให้เกิดการเปิดพื้นที่และสร้างหลักสูตรเพื่อให้โอกาสกับนักเรียนชาติพันธุ์ที่นำไปสู่การวางแผนและแสวงหาแนวทางเพื่อนำไปสู่การจัดหลักสูตรให้ครอบคลุมกับเยาวชนทุกกลุ่มเป้าหมายและเป็นเวทีสาธารณะในการสร้างเครือข่ายขององค์กรประชาสังคมหน่วยงานของรัฐและนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาได้เข้ามามีบทบาทในการรับใช้สังคมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีความเสมอภาคและเท่าเทียม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้จากข้อมูลเชิงนโยบายการศึกษาและข้อมูลเชิงพื้นที่ปฏิบัติการในพื้นที่โดยผู้วิจัยได้เข้าไปสร้างการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนและสถานศึกษาที่เป็นเครือข่ายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กชาติพันธุ์มีสร้างความคุ้นเคยด้วยการเข้าไปพักอาศัยที่ในศูนย์การเรียนและชุมชนได้เข้าร่วมประชุมกับศูนย์

การเรียนรู้ในการวางแผนการจัดหลักสูตรที่เน้นความต้องการของนักเรียนชาติพันธุ์และการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์จนนักเรียนและผู้ปกครองมีความไว้วางใจคุ้นชินกันก่อนเพื่อให้ข้อมูลเป็นจริงตามธรรมชาติที่เชื่อมโยงกับการสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีความเป็นกันเองด้วยการสื่อสารที่ให้ความเคารพ การให้เกียรติ การมีความเป็นกัลยาณมิตรและขออนุญาตบันทึกภาพ บันทึกเสียง คำถามไม่มีชี้นำแต่เป็นการรอคำตอบจากความเต็มใจของผู้ให้ข้อมูลโดยนำคำตอบตามสภาพจริงที่ศูนย์การเรียนรู้ดำเนินการจัดหลักสูตรที่ใช้อยู่มามีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงหาประเด็น (Thematic Analysis) โดยการสัมภาษณ์เพื่อจัดกลุ่มข้อมูลที่เหมือนกันหรือสัมพันธ์กันและหาประเด็นร่วมเพื่อหาข้อมูลมาสนับสนุนองค์ประกอบสำคัญเกี่ยวกับรูปแบบหลักสูตรและแนวทางการจัดหลักสูตรในศูนย์การเรียนรู้เพื่อให้ผลงานวิจัยมีข้อมูลที่น่าเชื่อถือ (Trustworthiness) และนำเสนอข้อมูลที่ได้กับผู้ให้ข้อมูลได้ยืนยันและเพิ่มเติมในข้อมูลที่ยังขาดหายไปเพื่อให้ผลการวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยการวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์การวิจัยด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งนำข้อมูลที่ศึกษาเอกสารและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามสภาพจริงจากการสังเกตภาคสนาม การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มมาจัดระบบข้อมูลเป็นหมวดหมู่ การจัดเวทีประชาคมคืนผลการศึกษาให้กับพื้นที่เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนและนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ ซึ่งการให้ความหมายกับข้อมูลใช้การตีความจากข้อมูลที่ได้ออกมาเป็นคำสำคัญหรือข้อความที่สื่อความหมายของข้อมูลที่รวบรวมมา แล้วสร้างข้อสรุปและหมวดหมู่จากข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นลักษณะตีความเพื่อหาความหมายหรือแปลความหมายที่สอดคล้องกับคำถามการวิจัย (ชาย โพธิ์สิตา, 2550; สุภากร จันทวนิช, 2550)

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

รูปแบบหลักสูตรเพื่อปวงชนขององค์กรประชาสังคมสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงใหม่ หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคมที่มุ่งเน้นการพัฒนาจิตสำนึกพลโลก การรู้เชิงลึกในสิทธิการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และทักษะภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสาร ซึ่งหลักสูตรใช้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มี

หลากหลาย เช่น การอบรม การฝึกทักษะภาษาต่างประเทศ ผ่านการพัฒนาเว็บไซต์ การฝึกทักษะด้านคอมพิวเตอร์ผ่านกิจกรรม การผลิตสื่อ การสร้างจิตสำนึกพลเมืองผ่านการสร้างเครือข่ายและการลงมือปฏิบัติในภาคสนาม

การจัดหลักสูตรเพื่อปวงชนสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์นั้นเกิดขึ้นมาจากพลังองค์กรชุมชนทำงานร่วมกับภาคท้องถิ่นประชาสังคมที่เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาได้อย่างเข้มแข็ง การศึกษาจะส่งเสริมให้นักเรียนชาติพันธุ์ได้ตระหนักและเชื่อว่าการศึกษาไปสู่ชีวิตที่ดีกว่า ซึ่งขณะเดียวกันรัฐไทยต้องทบทวนย้อนคิดว่าการสร้างโอกาสแก่เด็กชาติพันธุ์ที่อาศัยบนรัฐไทยอย่างเท่าเทียมจึงเป็นความรับผิดชอบตามสิทธิมนุษยชนหรือเป้าหมายในการสร้างพลโลกที่พึงประสงค์ องค์กรภาคประชาสังคมที่ส่งเสริมการศึกษาสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ ประกอบด้วย องค์กรชุมชน ส่วนใหญ่เป็นองค์กรชุมชน ซึ่งสถานะขององค์กรเป็นองค์กรการกุศล มีองค์กรมูลนิธิ 2 แห่ง และเป็นองค์กรอื่น ๆ จำนวน 3 แห่ง คือ องค์กรอาสาสมัคร องค์กรพหุภาคี และองค์กรที่สนับสนุนจากองค์การระหว่างประเทศ

ในด้านทรัพยากรและปัจจัยที่ทำให้การจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ใน จังหวัดเชียงใหม่ได้มีการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้รัฐนั้นมีประเด็นที่สำคัญ คือ องค์กรชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่มีโดยมีองค์กรภาคประชาสังคม ภาครัฐ และท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งในตัวเมืองเชียงใหม่ ยังมีการจัดศูนย์การเรียนรู้ในทั้งในวัด ในโรงเรียน ในไร่ส้ม ซึ่งมีองค์กรภาครัฐที่เป็นกลไกสำคัญในการเป็นผู้นำขับเคลื่อนเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในการส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษา คือผู้บริหารระดับเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนทรัพยากรจากองค์กรระหว่างประเทศ (UNICEF) ดังนั้นการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองโลกจึงต้องเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะส่งเสริมให้เด็กทุกคนได้เข้าถึงสิทธิทางการศึกษาตามนโยบายของรัฐไทย

อย่างไรก็ตามการจัดหลักสูตรสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์มีรูปแบบมาจากพลังองค์กรชุมชนทำงานร่วมกับภาคท้องถิ่น เป็นลักษณะห้องเรียนเคลื่อนที่ที่สามารถเคลื่อนย้ายไปถึงกลุ่มเด็กและเยาวชนได้ง่าย ประชาสังคมที่เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาได้อย่างเข้มแข็ง การศึกษาจะส่งเสริมให้นักเรียนชาติพันธุ์ได้ตระหนักและเชื่อว่าหลักสูตรการศึกษานำไปสู่ชีวิตที่ดีกว่าซึ่งขณะ

เดียวกันรัฐไทยต้องทบทวนนโยบายการศึกษาเพื่อเปิดพื้นที่แก่เด็กด้อยโอกาสที่อาศัยบนรัฐไทยอย่างเท่าเทียมจึงเป็นความรับผิดชอบตามสิทธิมนุษยชนหรือเป้าหมายในการสร้างพลโลกที่พึงประสงค์

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการจัดหลักสูตรการศึกษาเชิงเอกสารโดยการรวบรวมเอกสารการวิจัยบทความทางวิชาการ การสำรวจข้อมูลองค์กรประชาสังคมจากฐานข้อมูลในเว็บไซต์การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ได้ประเด็นสำคัญในการอภิปรายผลดังนี้

1. รูปแบบหลักสูตรขององค์กรประชาสังคมสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงใหม่เป็นหลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคมที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความเป็นพลโลกโดยมุ่งเน้นการพัฒนาจิตสำนึกพลโลก การรู้เชิงลึกในสิทธิการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และทักษะภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสาร ซึ่งหลักสูตรใช้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีหลากหลายเช่น การอบรม การฝึกทักษะภาษาต่างประเทศ ผ่านการพัฒนาเว็บไซต์ การฝึกทักษะด้านคอมพิวเตอร์ ผ่านกิจกรรม การผลิตสื่อ รูปแบบหลักสูตรที่เน้นการลงมือปฏิบัติจึงนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกพลโลกผ่านการสร้างเครือข่ายและการลงมือปฏิบัติจริงในภาคสนาม ในขณะที่ด้วยกันหลักสูตรที่กำหนดโดยกระทรวงศึกษานั้นไม่เหมาะสมกับเด็กชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง การใช้เกณฑ์ความรู้ภาษาไทยในการจัดช่วงชั้นเด็ก ทำให้เด็กพม่าซึ่งอายุมากต้องเรียนกับเด็กไทยที่มีอายุน้อยกว่ามาก ครูและผู้ปกครองมีมายาคติว่าเด็กเหล่านี้เป็นคนต่างชาติดังนั้นสมควรมาแย่งทรัพยากรเด็กไทย ในบางสถานศึกษามีผู้ปกครองต่อต้าน หรือครูเพิกเฉยต่อการมีอยู่ของเด็กในโรงเรียน นอกจากนี้โรงเรียนมักอยู่ไกลจากที่ตั้งชุมชนคนงานพม่า จึงทำให้ไม่สะดวกในการเดินทาง และต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง แม้ว่าโดยหลักการแล้วจะเป็นการศึกษาแบบให้เปล่าก็ตาม ด้วยข้อจำกัดข้างต้น เด็กไร้สัญชาติชาวพม่าส่วนใหญ่จึงอยู่นอกระบบการศึกษาไทย (นงราม เศรษฐพานิช, 2550; ศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย, 2550; บุนผา อนันต์สุชาติกุล, 2554; Nongyao, 2008)

การออกแบบหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นและตอบ

สนองกับสังคมแห่งการเปลี่ยนจะต้องเกิดจากการเห็นความสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลโลกในกลุ่มบุคคลที่ปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ ความเข้าใจในการกำหนดมวลประสบการณ์จึงต้องสร้างความตระหนักให้กับผู้บริหารสถานศึกษา ครูพี่เลี้ยงและคณะครูในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ ดังที่ศูนย์การเรียนรู้วัดเฉลิมพระเกียรติฯ ได้จัดให้เด็กเรียนรู้ด้วยภาษาแม่ในระยะเริ่มต้นหรือในวัยอนุบาลและประถมต้นเป็นสิ่งสำคัญสำหรับเด็กทำให้เด็กเข้าใจเนื้อหาการเรียนมากขึ้น เรียนสนุกขึ้น มีความเชื่อมั่นในการสื่อสารและแสดงออก และถ้าครูได้สอนแบบแทรกภาษาไทยเข้าไปด้วยจะทำให้เด็กมีศัพท์มากขึ้นเข้าใจความหมายของคำและเข้าใจประโยคการเรียนภาษาแม่ นอกจากช่วยพัฒนาความสามารถทางวิชาการแล้ว เด็กที่ได้เรียนรู้รากเหง้าวัฒนธรรมในประเทศต้นทางและชาติพันธุ์จะมีความรู้สึกภาคภูมิใจ ไม่รู้สึกอายหรือขัดเขินเมื่อมีการสื่อสารด้วยภาษาไทยไม่คล่องแคล่ว และจะยังมีความภาคภูมิใจถ้าสามารถปรับปรุงตัวเองและสามารถใช้ภาษาไทยได้คล่องแคล่วเฉกเช่นเดียวกับเด็กที่ภาษาไทยเป็นภาษาแม่ นอกจากภาษา เด็กที่ศูนย์การเรียนรู้จะเรียนรู้ขนบจารีต อาหาร วันสำคัญ และประวัติศาสตร์ทั้งของไทยและไทใหญ่แบบคู่ขนาน การบูรณาการข้างต้นเกิดขึ้นได้ส่วนหนึ่งเนื่องจากครูผู้สอนตระหนักถึงความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรมทั้งของผู้เรียนและของรัฐชาติที่เป็นประเทศปลายทางที่ผู้เรียนพำนัก ครูเองมีความรู้และมีชาติพันธุ์ร่วมกับผู้เรียนแต่เติบโตในประเทศไทย แต่พบว่าโรงเรียนบ้านเวียงหาวไม่สามารถว่าจ้างคุณครูต้นวัฒนธรรมได้ อุปสรรคส่วนหนึ่งเป็นเรื่องงบประมาณ และอีกส่วนหนึ่งเป็นกฎระเบียบที่ไม่ยืดหยุ่นให้ว่าจ้างครูที่เป็นผู้ไม่มีสัญชาติไทย และเป็นผู้มีสัญชาติจากกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน เช่นเดียวกับการศึกษาของ เปรมใจ วงศ์วิโรพาส (2552) ที่ได้สนับสนุนแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อให้นักเรียนชาติพันธุ์ที่ไร้รัฐได้เข้าถึงสิทธิทางการศึกษานั้นจำเป็นต้องใช้กรอบหลักคิดสำคัญของนโยบายการศึกษาถ้วนหน้า ซึ่งยึดโยงกับอนุสัญญาสิทธิเด็ก รัฐธรรมนูญไทย พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 รวมถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ใน 3 หลักด้วยกัน คือ หลักความเสมอภาค ที่ต้องการให้เด็กด้อยโอกาสทุกคนในประเทศไทยมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเหมาะสมหลากหลายรูปแบบ โดยคำนึงถึงสิทธิเด็ก สิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ หลักคุณภาพ โดยการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส

บูรณาการทั้งด้านวิชาการ จริยธรรม และด้านทักษะการดำรงชีวิตในสัดส่วนที่เหมาะสม ให้มีมาตรฐานคุณภาพเท่าเทียมกับการศึกษาในระบบปกติ การพัฒนาหลักสูตรเชิงพื้นที่ (Area-based Curriculum) เพื่อให้การจัดการศึกษาและปัจจัยพื้นฐานอื่น ๆ มีความสอดคล้องกับความต้องการ สภาพความเป็นจริง หลักการมีส่วนร่วม โดยให้ความสำคัญกับส่วนร่วมของเครือข่ายและองค์กรชุมชนและประชาสังคมในการพัฒนาหลักสูตรและชุมชนคือเจ้าของหลักสูตรเพื่อปวงชนที่แท้จริง การให้ชุมชนสามารถออกแบบหลักสูตรที่เหมาะสมกับความต้องการจึงเป็นทางออกในการส่งเสริมความเสมอภาคในการเรียนรู้พร้อมทั้งช่วยเหลือนักเรียนชาติพันธุ์ที่ด้อยโอกาสได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันต่อสถานการณ์

2. การจัดหลักสูตรเพื่อปวงชนสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ที่มีสถานะเป็นบุคคลไร้รัฐ ในการจัดการศึกษาที่เน้นการเสริมสร้างพลังอำนาจพลเมืองโดยให้สิทธิเด็กเข้าถึงการศึกษาอย่างเสมอภาคโดยการจัดในลักษณะห้องเรียนเคลื่อนที่สะดวกในการเข้าถึงกลุ่มเด็กและพัฒนาทักษะเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมต้นทางนั้นเป็นสิทธิทางการศึกษาของเด็กและเยาวชนทั้งมวลที่ต้องได้รับการการสนับสนุนและเคารพสิทธิความเป็นพลเมือง ซึ่งงานของ พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา (2550) ได้เห็นอย่างสอดคล้องว่า การจัดการศึกษาเพื่อให้เด็กเข้าถึงการศึกษาอย่างเสมอภาคเป็นการดำเนินงานที่สอดคล้องกับสหประชาชาติที่ได้ผลักดันให้มีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและสำเร็จในปี ค.ศ. 1989 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ ได้กำหนดหลักการ และสิทธิพื้นฐานสำหรับเด็กทุกคน โดยรัฐต้องเคารพและประกันให้เด็กทุกคนได้รับสิทธิ อย่างเท่าเทียมและไม่ถูกเลือกปฏิบัติรวม 6 ด้าน คือ ด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ได้แก่ การแสดงความคิดเห็น การนับถือศาสนา การคุ้มครองด้านวัฒนธรรมและการศึกษา และความเสมอภาคภายใต้กฎหมายเดียวกัน นอกจากนี้มีบทบัญญัติที่ป้องกันผลกระทบทางลบในการใช้ออนุสัญญาไว้ว่า อนุสัญญานี้ไม่มีผลทำให้เด็กได้รับความคุ้มครองน้อยไปกว่าที่มีอยู่ตามกฎหมายอื่น ๆ ที่ประกาศใช้ในประเทศของรัฐภาคี รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิทางพลเมืองโดยมุ่งคุ้มครองให้เด็กมีสิทธิได้รับการบันทึกทางทะเบียนการเกิด การมีชื่อ มีสัญชาติ และสามารถอาศัยอยู่ร่วมกับบิดามารดาของตนหรือติดต่อกับครอบครัว ได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง โดยมีรัฐให้การสนับสนุนและให้หลักประกันเกี่ยวกับสิทธิเหล่านี้

การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเสมอภาคจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเสริมสร้างคุณภาพและการเข้าถึงสิทธิทางการศึกษาในกลุ่มเยาวชนวัยเรียน โอกาสทางการศึกษาเป็นช่องทางสำคัญในการเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจและพัฒนาทักษะในการดำรงชีวิต เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ การนับถือตน และครองตนอย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การสร้างความเสมอภาคนั้นต้องผ่านนโยบายซึ่งเป็นกลไกของรัฐดังในมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2548 ซึ่งนับว่าเป็นนโยบายขึ้นสำคัญของรัฐที่ทำให้เด็กด้อยโอกาสทั้งในกลุ่มเด็กไร้สัญชาติ เด็กชนกลุ่มน้อย ลูกหลานคนไทยพลัดถิ่น และเด็กไม่มีสถานะทางทะเบียนที่มีบุพการีเป็นแรงงานข้ามชาติจาก 3 ประเทศ คือ พม่า ลาว และกัมพูชา ได้เข้าถึงสิทธิการศึกษาอย่างเสมอภาคมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องเรียนฟรี 15 ปี ทั้งนี้การที่รัฐบาลขยายนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ให้ครอบคลุมเด็กไร้สัญชาติกลุ่มต่าง ๆ ส่วนหนึ่งก็เพื่อลดทอนอุปสรรคความยากจนของเด็กกับโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา ซึ่งงานวิจัยทุกชิ้นทุกสำนักต่างชี้ว่าความยากจนของบิดามารดาส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาและทำให้เด็กต้องอยู่นอกระบบโรงเรียนและเข้าสู่ตลาดแรงงานก่อนวัยอันสมควร ซึ่งสอดคล้องกับยูเนสโก (UNESCO) ที่มีเป้าหมายในการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาทุกภาคส่วนและสร้างหลักประกันความเป็นเลิศให้ผู้เรียนทุกคนมีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ที่เด่นชัดและวัดผลได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการอ่านออกเขียนได้ การคำนวณ และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ

อย่างไรก็ตามรัฐไทยจำเป็นต้องทบทวนนโยบายการศึกษาแบบให้เปล่าของรัฐเนื่องจากยังไม่สามารถตอบสนองการจัดหลักสูตรเพื่อปวงชนให้มีความเป็นเลิศได้ด้วยเหตุในสภาพจริงพบว่าการเรียนการสอนยังคงมีค่าใช้จ่ายอีกหลายรายการที่ถ่ายโอนมาให้ครอบครัวต้องเป็นผู้แบกรับภาระ อาทิ ค่าเดินทางที่ไม่ครอบคลุม ค่าอุปกรณ์การเรียนการสอน ในวิชาสอนเสริมและกิจกรรมนอกหลักสูตร รวมทั้งอาหารกลางวันและนมสำหรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย นอกจากนี้โรงเรียนส่วนใหญ่มิใช่โรงเรียนกึ่งนอน เด็กกำพร้าจึงไม่สามารถพักพิงในสถานศึกษาได้ การเรียนฟรีแบบมีเงื่อนไขอาจไม่ส่งผลกระทบสำหรับเด็กที่มาจากครอบครัวปกติ หรือครอบครัวที่มีรายได้พอประมาณ แต่กระทบมากสำหรับครอบครัวแรงงานข้ามชาติที่มักได้รับค่าจ้างในอัตราต่ำกว่าอัตราค่าจ้างที่กฎหมายกำหนด มีงานทำไม่สม่ำเสมอ ที่พักอาศัยมักอยู่ในไรขนาดใหญ่อายุที่ต่ำอยู่ห่างไกลจากชุมชนและ

โรงเรียนซึ่งสอดคล้องกับรายงานของศูนย์พหุวัฒนธรรมและนโยบายการศึกษาที่ได้ค้นพบว่าผู้ปกครองนักเรียนไร้รัฐส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างรายได้ไม่แน่นอน ผู้ปกครองบางคนย้ายถิ่นเพื่อหางานทำบ่อย ทำให้เด็กต้องขาดเรียนและย้ายตามผู้ปกครองไปด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าภาษาที่สื่อสารก็อาจเป็นอุปสรรคในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ซึ่งข่าวสารข้อมูลของส่วนราชการส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยเป็นหลัก (ศูนย์พหุวัฒนธรรมและนโยบายการศึกษา, 2555) ผลการวิจัยที่พบนี้ได้มองเห็นภาพสะท้อนของนโยบายเรียนฟรีที่มีเงื่อนไขข้างต้น เด็กข้ามชาติที่อยู่ในระบบการศึกษาไทยจึงมีสัดส่วนไม่มากนัก หรือประมาณ 1 ใน 3 ของเด็กในวัยเรียน ยิ่งไปกว่านี้จำนวนเด็กจะยิ่งลดน้อยลงไปเป็นเงาตามตัว ถ้าความช่วยเหลือจากภาคประชาสังคมลดทอนลง ในข้อมูลจากกรณีศึกษาโรงเรียนวัดเวียงหวาย ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้ทำความร่วมมือ (MOU) กับ เครือข่ายการปฏิบัติงานสตรีไทใหญ่ (SWAN) ภายใต้โครงการความร่วมมือขององค์กรประชาสังคมในข้อมูลการศึกษาเกี่ยวกับเด็กข้ามชาติที่พ่อแม่เป็นแรงงานข้ามชาติเข้ามารับจ้างในภาคเกษตร เช่น ในไร่ส้มขนาดใหญ่ สามารถเข้าถึงสิทธิการศึกษาระดับพื้นฐานได้เพราะการหนุนช่วยของเครือข่ายองค์กรประชาสังคมดังนี้ คือ 1) ค่าเดินทาง 2) ค่าอาหารกลางวันและนม ด้วยงบประมาณส่วนนี้ถูกถ่ายโอนมาอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มักอ้างว่าจะจัดสรรงบประมาณให้เฉพาะเด็กที่มีสัญชาติไทยเท่านั้น 3) ค่าจ้างครูสอนเสริมในวิชาภาษาไทย และครูพี่เลี้ยงและ 4) ค่าอาหารและที่พักสำหรับเด็กที่ถูกบิดามารดาทอดทิ้ง หรือเด็กกำพร้าอันเกิดจากสภาพบ้านแตกสาแหรกขาดเมื่อครั้งพำนักอยู่ในประเทศพม่า ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลในรายงานของศูนย์พหุวัฒนธรรมและนโยบายการศึกษาที่พบว่า พ่อแม่เด็กให้ความสำคัญกับการหาเลี้ยงชีพในชีวิตประจำวันมากกว่าการเรียนของเด็ก ซึ่งต้องไปทำงานแต่เช้า และไม่ได้เตรียมข้าวกลางวันให้กับเด็ก ที่ศูนย์การเรียนต้องหุงข้าวและเตรียมปลากระป๋องให้กับเด็กด้วย (ศูนย์พหุวัฒนธรรมและนโยบายการศึกษา, 2555) โดยในจำนวนต้นทุนที่กล่าวถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียนบ้านเวียงหวายได้ประเมินค่าใช้จ่ายเรื่องค่าเดินทางนั้นเป็นภาระที่หนักมากสำหรับเด็กข้ามชาติกลุ่มนี้ และคาดว่าเมื่อเครือข่ายการปฏิบัติงานสตรีไทใหญ่ออนการสนับสนุนจะส่งผลต่อจำนวนเด็กลดลงถึงไป 2 ใน 3 ซึ่งทำให้ปริมาณนักเรียนชาติพันธุ์ที่

ขาดโอกาสทางการศึกษาเพิ่มขึ้น

สำหรับแนวทางการจัดหลักสูตรในศูนย์การเรียนที่จัดโดยองค์กรประชาสังคมจึงมีลักษณะยืดหยุ่นของเนื้อหาวิชาและมีปรับสาระการเรียนรู้ได้ดีกว่าโรงเรียนของรัฐ มีระบบการใช้จ่ายที่มีประสิทธิภาพโดยมุ่งเน้นไปที่ผู้เรียนเป็นสำคัญและตอบปัญหาความต้องการของท้องถิ่นได้มากกว่าโรงเรียนของรัฐ ศูนย์การเรียนหลายแห่งที่จัดหลักสูตรในพื้นที่นั้นเป็นลักษณะเป็นองค์กรทางการศึกษาที่พึ่งตนเองเช่น ศูนย์การเรียนวัดพระธาตุเฉลิมพระเกียรติในจังหวัดเชียงใหม่เปิดสอนตั้งแต่ชั้นระดับอนุบาลจนถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 212 คน ชาย 199 หญิง 93 นักเรียนชาติพันธุ์ส่วนใหญ่เป็นเชื้อชาติไทใหญ่ มีเชื้อชาติตาราอั้งอยู่ 5 คน เด็กเดินทางมาจากหมู่บ้านที่ห่างไกลประมาณ 5-9 กิโลเมตร ในขณะที่งบประมาณของรัฐจัดสรรให้โรงเรียนในระยะทางไม่เกิน 4.5 กิโลเมตร เครือข่ายปฏิบัติการสตรีไทใหญ่ (SWAN) ซึ่งเป็นองค์กรประชาสังคมได้เริ่มสนับสนุนการจัดการศึกษา อาทิ เงินทุนสำหรับว่าจ้างรถรับส่งเด็กนักเรียนประมาณเดือนละ 20,000 บาท ค่าจ้างครูเพื่อสอนภาษาไทย ค่าจ้างครูพี่เลี้ยงเด็ก จำนวน 12 คน และรับผิดชอบภาระค่าใช้จ่ายประจำวัน เช่น ค่านมและอุปกรณ์การเรียนการสอน รวมแล้วประมาณ 1 ล้านบาทต่อปี ซึ่งการจัดการศึกษาของภาคประชาสังคมในศูนย์การเรียนวัดพระธาตุเฉลิมพระเกียรตินั้นได้ชี้ให้เห็นภาพการส่งเสริมสิทธิทางการศึกษาสำหรับเด็กไร้รัฐและนับว่าเป็นการเชื่อมโยงช่องว่างเพื่อสร้างเท่าเทียมทางการศึกษาให้กับเด็กไร้รัฐที่ไม่ในระบบโรงเรียนของรัฐไทยได้เป็นอย่างดี ซึ่งผลการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาของนักเรียนชาติพันธุ์ที่ไร้รัฐได้เสนอว่า โรงเรียนของรัฐมีข้อจำกัดหลายประการในการรับเด็กกลุ่มดังกล่าวเข้าเรียนร่วมในสถานศึกษาเริ่มตั้งแต่โรงเรียนจะรับเด็กพม่าก็ต่อเมื่อมีที่นั่งว่างและขาดความเข้าใจเรื่องสิทธิทางการศึกษาของผู้ปกครองและผู้บริหารโรงเรียนในพื้นที่ ซึ่งหลักสูตรการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นจะเป็นระเบียบในการเชื่อมสู่การศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เป็นสิทธิในการเข้าถึงการศึกษาของนักเรียนชาติพันธุ์ที่พลาดโอกาสการเข้าเรียนสอดคล้องกับการศึกษาของชนิรท์ มั่งคั่ง (2553) ที่พบว่า การจัดการศึกษาในโรงเรียนที่มีนักเรียนชาติพันธุ์ในภาคเหนือส่วนใหญ่ขาดโอกาสเข้าถึงการศึกษาเนื่องจากกาหนดมาตรฐานของรัฐที่ไม่ได้เอื้อและไม่ได้ตระหนักถึงความแตกต่างด้านภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมเชิงพื้นที่

การจัดหลักสูตรในศูนย์การเรียนรู้ของศูนย์เครือข่าย ปฏิบัติงานสตรีไทใหญ่ (SWAN) มีการจัดที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนโดยการจัดหลักสูตรแบบทวิภาษา เพื่อให้ผู้เรียนทั้งมวลได้เรียนรู้ในบริบทที่ใกล้ชิดและอยู่ในสภาวะความคุ้นชินไม่รู้สึกแปลกแยก สามารถเข้าถึงสิทธิทางการศึกษาและสามารถที่จะสำเร็จการศึกษาตามเป้าหมายได้ดังในรายงานของยูเนสโก (UNESCO, 2015) ที่เสนอว่าบริบทในบางประเทศเชื่อว่าการสอนภาษาแม่ควบคู่กับการสอนแบบสองภาษาจะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนชาติพันธุ์สามารถเข้าถึงการศึกษาได้มากขึ้น สอดคล้องกับรายงานที่พบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสองภาษา คือภาษาไทยและภาษาไทใหญ่ในศูนย์การเรียนรู้ได้ทำให้ผู้เรียนมีความสุข กล้าแสดงออก มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีและใช้ภาษาไทยได้ดี อย่างไรก็ตามเมื่อศูนย์การเรียนรู้ได้เข้าเป็นเครือข่ายโรงเรียนพี่พี่โรงเรียนน้อง (School within School) ร่วมกับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษากลับมาเรียน การดำเนินกิจกรรมแบบทวิภาษาดังกล่าวกลับขาดความต่อเนื่อง เนื่องจากโรงเรียนของรัฐไม่มีงบประมาณจ้างครูที่เลี้ยงที่สามารถสื่อสารได้สองภาษา คือภาษาไทยไทใหญ่ ซึ่งเป็นภาษาแม่ของเด็ก และภาษาไทย ดังที่ข้อมูลการศึกษาของศูนย์พหุวัฒนธรรมและนโยบายการศึกษาที่พบว่า ครูผู้สอนไม่ใช่เป็นคนในท้องถิ่น ครูสอนภาษาไทยมีน้อย แต่ต้องสอนหลายชั้น ทำให้เด็กขาดพัฒนาการในใช้ภาษาไทย และจะพูดแต่ภาษาถิ่นของตนเอง ครูต้องใช้เวลาในการสอนสอนซ้ำไปมา เนื่องจากเวลาในการเรียนการสอนไม่เพียงพอและบางครั้งเด็กไม่มาเรียนไม่สม่ำเสมอและคุณภาพการศึกษาลดลง (ศูนย์พหุวัฒนธรรมและนโยบายการศึกษา, 2555)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ประชาสังคมควรให้ความสำคัญกับบทบาทการให้บริการทางการศึกษาเป็นกิจกรรมในระยะต้น ส่วนในระยะยาวควรเน้นการทำงานด้านรณรงค์ เพื่อให้นโยบายด้านการจัดการศึกษาสำหรับเด็กทั้งมวล โดยไม่คำนึงถึง สัญชาติ เพศภาวะ และภูมิหลัง อื่น ๆ อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมของประเทศไทยปฏิบัติได้จริง ซึ่งเป็นความรับผิดชอบตามหลักสิทธิมนุษยชนและเป็นเป้าหมายในการสร้างพลโลกที่พึงประสงค์สำหรับสังคมอนาคต

1.2 หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นต้องทบทวนนโยบายการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ในพื้นที่ที่ตอบสนองผู้เรียนทั้งมวล ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรเชิงพื้นที่ การจัดสรรงบประมาณ อาหารกลางวันและนม ให้ครอบคลุมเด็กในพื้นที่ความรับผิดชอบโดยไม่คำนึงถึงสัญชาติ

1.3 หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีโครงการหนุนเสริมการพัฒนาครูชาติพันธุ์ เช่น การจ้างครูที่เลี้ยงสอนสองภาษาเพื่อเด็กจะได้เรียนรู้ในระดับต้นด้วยภาษาแม่ การผลิตครูคืนถิ่นตามความต้องการของชุมชนร่วมกับสถาบันการผลิตครูในพื้นที่

1.4 สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีนโยบายเชิงรุกสร้างสร้างร่วมมือกับภาคประชาสังคมเพื่อสร้างโอกาสการศึกษาให้เด็กไร้รัฐหรือเด็กข้ามชาติอย่างเป็นรูปธรรมมาก

1.5 รัฐไทยควรมีทบทวนนโยบายการผลิตครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เน้นการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีภูมิหลังหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อสอดคล้องกับสังคมไทยในยุค 4.0 ซึ่งผู้เรียนจะมีความแตกต่างหลากหลายทั้งในเชิงภาษา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตในสังคมยุคดิจิทัลมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับมิติของการบริหารโรงเรียน และการจัดหลักสูตรในรูปแบบ “การเรียนรู้รวม” ของนักเรียนชาติพันธุ์ที่ไร้รัฐในท้องถิ่น เป็นปรากฏการณ์ที่บุคลากรทางการศึกษาต้องใช้ทักษะและเทคนิคการจัดการเรียนรู้เฉพาะซึ่งการจัดการศึกษาเป็นความยากลำบากในการวางแผนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนเนื่องจากมีภูมิหลังวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเพื่อให้ผู้เรียนทั้งมวลได้เข้าถึงความรู้อย่างเท่าเทียม

2.2 ควรวิจัยปฏิบัติเชิงพื้นที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับพื้นที่ที่อิงมาตรฐานหลักสูตรแกนกลางของชาติที่มีความยืดหยุ่นและบูรณาการกับวิถีชีวิตของนักเรียนชาติพันธุ์ที่ไร้รัฐ

2.3 ควรศึกษารูปแบบการเรียนรู้ของนักเรียนชาติพันธุ์ที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กรท้องถิ่นมีต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาหลักสูตรเชิงพื้นที่เพื่อป้องกันและแบบเรียนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมรากเหง้าของเด็กไร้รัฐเพื่อสร้างความพลโลกข้ามวัฒนธรรมที่พึงประสงค์

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ที่สนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยในชุดโครงการวิจัยเรื่อง
ประชาสังคมและสิทธิทางการศึกษาสำหรับเด็กไร้รัฐและ

ข้อมูลศูนย์การเรียนรู้ของเครือข่ายพิทักษ์สตรีไทใหญ่ ซึ่ง
ข้อมูลที่ค้นพบในชุดโครงการวิจัย ผู้เขียนได้นำมาสังเคราะห์
เพื่อใช้ประกอบในการนำเสนอบทความวิจัยนี้

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2540). *ชุดการเรียนรู้การสอน เรื่องสหประชาชาติ ระดับประถมศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). *แผนพัฒนาการศึกษาของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2559). *อุดมคติวิทยา: หลักสูตรสังคมศึกษาเพื่อปวงชน*. เชียงใหม่: โรงพิมพ์โดมมอน กราฟิก กรู๊ป.
- ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2553). *รายงานวิจัยเรื่องการศึกษาพหุวัฒนธรรมด้านความเป็นพลเมืองดีในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา*. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชลิต ชีช่วง และ. (2551). *การสำรวจคนไร้สัญชาติและคนชายขอบในจังหวัดกาญจนบุรี*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ชาย โพธิ์ธิดา. (2559). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: บริษัท อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน).
- ชูชัย ศุภวงศ์. (2539). “การก่อตัวและเคลื่อนไหวของประชาสังคมไทย” ใน *ประชาสังคมกับการพัฒนาสุขภาพ : บทวิเคราะห์ทางวิชาการ*. นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2540). *สังคมเข้มแข็ง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร.
- ธารง บัวศรี. (2542). *ทฤษฎีหลักสูตรการออกแบบและพัฒนา*. กรุงเทพฯ: บริษัท ธนัธการพิมพ์ จำกัด.
- นางเยาว์ เนาวรัตน์ และคณะ. (2555). *รายงานการวิจัยเรื่อง ประชาสังคมและสิทธิทางการศึกษาสำหรับเด็กไร้รัฐ*. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นงราม เศรษฐพานิช. (2550). *รายงานวิจัยเรื่อง โอกาสทางการศึกษาและการออกกลางคันของบุตรหลานแรงงานต่างด้าว/ชนเผ่าในจังหวัดสมุทรสาคร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- บุบผา อนันต์สุชาติกุล. (2554). *รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบและการจัดการศึกษาสำหรับทายาทรุ่นที่ 2 ของผู้ย้ายถิ่นจากประเทศพม่า*. กรุงเทพฯ: สนับสนุนโดยกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ประเวศ วะสี. (2536). *แนวคิดและยุทธศาสตร์ สังคมสมานภาพและวิชา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลบอลทอ.
- เปรมใจ วังศิริไพศาล. (2553). *รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว กรณีศึกษาอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา. (2550). *คนไร้สัญชาติในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2551). *พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ อักษร A-Z*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2558). *พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลเจียฮั่ว.
- ศูนย์พหุวัฒนธรรมและนโยบายการศึกษา. (2555). *รายงานการเสวนาทางวิชาการ เรื่อง บทบาทประชาสังคมกับการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาเด็กไร้รัฐจากพม่า*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย. (2550). *รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดและจัดทำแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กอพยพต่างด้าวและแรงงานเด็กข้ามชาติ*. วันที่ 15-16 พฤศจิกายน 2550 โรงแรมปรีซ์พาเลซ กรุงเทพมหานคร.
- สุภาภรณ์ จันทวานิช. (2550). *วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2556). *รายงานติดตามการศึกษาเพื่อปวงชนระดับโลก: ประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

- เสรีพงศ์พิศ. (บก.). (2531). *ทิศทางหมู่บ้านไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาชนบทมูลนิธิหมู่บ้าน.
- อนุชาติ พวงสำลี และคณะ. (2544). การตอบสนองต่อภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของภาคประชาสังคมไทย. ใน *รายงานการประชุมวิชาการ “Civil Society Response to the Asian Crisis: Thailand”* วันที่ 25 มิถุนายน 2544 โรงแรมรอยัลริเวอร์ กรุงเทพมหานคร.
- อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล. (2540). *ประชาสังคม คำ ความคิดและความหมาย*. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2542). “ส่วนรวมที่มีใช้รัฐ: ความหมายของประชาสังคม”. ใน *ขบวนการประชาสังคม: ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนการวิจัย.
- Cood. (1973). *Dictionary of Education*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Nongyao. (2008). *Research report on Migrant Child Workers on the Thai-Burma Border: an investigation of child labour under globalized agricultural enterprises in Maesot and PhobPhra, Tak province*. Bangkok: International labour Organization (ILO).
- Oliva. (2012). *Developing the Curriculum* (8th ed.). London: Pearson.
- Schiro. (2008). *Curriculum Theory: Conflicting Vision and Enduring Concerns*. Thousand Oaks, CA: Sage Publication, Inc.
- UNESCO. (2015). *Education for All 2000-2015: Achievements and Challenges*. France: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.